

Handskemageren, der blev en af vort bogtryks pionerer

Af TORBEN SMISTRUP

Den bogkunstens renæssance, der i sidste halvdel af forrige århundrede blev påbegyndt i England af WILLIAM MORRIS med bøgerne fra hans eget trykkeri, Kelmscott Press, og som gav inspiration til lignende bevægelser i andre lande, er herhjemme gjort synonym med F. HENDRIKSENS navn. Ham var det da også, der så de nye bestræbelser i en større sammenhæng og ved sit initiativ skabte varige institutioner som Forening for Boghaandværk og Fagskolen for Boghaandværk til varetagelse af bogtrykkets krav.

Men var F. Hendriksen end førstemanden, var der dog andre af hans samtidige, der arbejdede med det samme mål for øje, og gennem deres virke — selvom det var såre beskedent — var med til at interessere større kredse for bogens udstyr. En af disse var SIMON BERNSTEEN, vel nok en af de mest markante skikkelser i dansk bogtryk gennem tiderne.

Simon Bernsteen døde i 1920, og da hans omgangskreds i de sidste år, han levede, på grund af hans lidt kantede væsen ikke var særlig stor, er det ikke almindeligt at træffe folk, der har kendt ham, men en af vore ældre tegnere blev på en mærkelig måde en af Bernsteens fortrolige i hans sidste leveår, og fra ham stammer storstedelen af de følgende oplysninger.

En efterårsdag i 1917 var tegneren på vej ud ad Ålekistevej med sin malerkasse over skulderen — han skulle ud og fuldføre et billede af en gammel gård, som lå herude — da han ved det sidste hus på vejen blev råbt an. Maler! maler! råbte en mand, som stod ovre bag en høj hæk ved det sidste hus på vejen. Tegneren gik derover, og manden, der var ifort slåbrok og havde en kalot på hovedet, præsenterede sig som »bogtrykker Simon Bernsteen«. Han spurgte, om tegneren kendte ham — det gjorde tegneren nu ikke, men dette møde blev alligevel indledningen til et venskab, der varede til Bernsteens død. Iøvrigt kaldte Bernsteen den dag på tegneren, fordi han ville have ham til at reparere et maleri af Johanne Luise Heiberg. Denne skuespillerinde havde bogtrykkeren oplevet på scenen, og han var, som tegneren fortæller, »helt tosset med hende«, og det maleri, han havde, var skallet af, og så var det jo nemt — og billigt — at få en forbipasserende maler til at reparere det.

I sine sidste år var Bernstein en af sygdom plaget mand — det, der generede ham mest, var en alvorlig astma — og han fortalte, selvom det nærmest skulle »trækkes ud af ham«, med både resignation og bitterhed om sit liv, der havde været en stadig kamp mod svigtende økonomi, men hvor hans entusiastiske interesse for bogtrykket havde holdt ham oppe og givet hans liv mening.

Simon Bernstein var søn af en lille københavnsk håndværksmester, der, da Simon var 8 år, døde fra hustru og fire børn, og enken måtte for at forsørge sig og sine børn tage arbejde som sygeplejerske på et københavnsk hospital. Simon Bernsteens moder, datter af professor SIMON MEISLING, kendt som H. C. Andersens navnkundige rektor, havde det strengt med de fire børn, og det lykkedes hende at få Simon optaget på et hjem for børn, som havde mistet deres far. Forstanderen for dette hjem satte efter konfirmationen den unge Bernstein i handskemagerlære, selvom Bernstein mente at kunne huske, at hans hu allerede dengang stod til at få noget med bøger at gøre.

Men han blev altså handskemager og arbejdede i denne profession både herhjemme og i Tyskland. Hans arbejdsår i Tyskland faldt imidlertid sammen med de første brydningsår indenfor den tyske arbejderklasse, hvor navne som Karl Marx, Lassalle og andre prædikede socialismens ideer om arbejdernes ret til højere løn og deres ret til at organisere sig. Disse teorier påvirkede Bernstein meget stærkt, og impulsiv som han var, kastede han sig ved sin hjemkomst ind i den gryende arbejderbevægelse i Danmark.

Han var med til at forberede en lønkonflikt indenfor sit fag, men et sådant initiativ blev på det tidspunkt ikke tålt, og Bernstein blev, da konflikten var endt med et nederlag for arbejderne, ude af stand til at få arbejde som handskemager herhjemme og måtte fortrække til Tyskland og Belgien. Her arbejdede han så et par år uden dog at kunne tjene så meget, at han kunne forsørge sin familie, kone og to børn; han rejste så igen hjem, men det var ham stadig ikke muligt at få arbejde indenfor handskemagerfaget. Ved en slægtnings hjælp blev han imidlertid i 1877 ansat som medhjælper i CULMSEES papirposefabrik og trykkeri.

I denne virksomhed, hvor et lille bræt med en liste forneden og på siderne gjorde det ud for en vinkelhage, og pap af forskellige tykkelser gjorde det ud for kvadrater, fik Bernstein den første berøring med det fag, der skulle blive ham til så stor glæde og ære.

Efter i nogle år at have arbejdet på dette trykkeri og ved siden af også at have virket lidt med handskemageriet besluttede han i 1882 at begynde

sit eget trykkeri. En driftig papirhandler havde lovet at give ham arbejde, og denne forsynede ham også med startkapitalen — 40 kr.

Det var et trælsomt slid for Bernsteen, der ikke havde nogensomhelst faglig uddannelse. Men gennem en god ven, redaktør AABERG, lånte han nogle bøger om bogtryk, og forskellige fagfolk gav ham også en håndsrækning, så at han kunne overkomme de mindre tryksager såsom kuverter, følgesedler, adressekort o.s.v., han fik fra sin financier. Bernsteen syntes dog senere, at han blev udnyttet af papirhandleren, som nok gav ham ordrer, men som satte prisen så lavt, at han måtte arbejde 14—16 timer i døgnet for at tjene en dagløn på 4 kr.

Sliddet kvalte dog ikke Bernsteens begejstring for bogtrykfaget, som han efterhånden dels blev dygtigere til, dels prøvede at komme længere med. Hans bestræbelser blev i 1888 kronet med held, og ved Den nordiske Udstilling fik han af Industriforeningen en guldmedaille og et legat, der gjorde det muligt for ham at købe en lille, gammel hurtigpresse. Trykkene, han fik disse anerkendelser for, var nogle roskenrammer, og så langt var den tidligere handskemager altså kommet på så kort tid.

I 1889 fik Bernsteen igen et legat, og da det på den tid blev anset for at være Frankrig, man kunne lære af indenfor bogtrykket, brugte han disse penge til at besøge den franske fagskole for boghåndværk og verdensudstillingen i Paris, og på denne udstillings afdeling »Arbejdets historie« stiftede han for første gang bekendtskab med Plantinmuseet, hvorfra udstillingen viste forskellige ting. Bernsteen fortalte, at han blev så begejstret over det, han så af Plantins arbejder, at han i lang tid efter sin hjemkomst havde svært ved at ofre sine evindelige kuverter og adressekort den fornødne interesse. Som han selv sagde: »Først længe efter faldt jeg til ro — men ikke helt. Jeg ville noget, vidste blot ikke hvad og hvordan«.

Trods den nye hurtigpresse spandt Bernsteen ikke guld på sit trykkeri, og derfor var det et alvorligt chock for ham, da hans gode forretningsforbindelse, papirhandleren, i 1894 uden varsel blev erklæret fallit og uheldigvis på det tidspunkt skyldte Bernsteen en del penge. Selv fortalte han, at det var på et møde den 18. marts i værtshuset »Den røde Lygte«, han fik den alvorlige meddelelse. Efter mødet kom han hjem, og her ventede hans dotre, hans kone og svigermoder på ham, og Bernsteen, der selv nok havde trøst behov, måtte til at trøste sin familie. Svigermoderen udløste dog stemningen ved at sige, at det var hendes erfaring, at »når fanden lukker een dør, lukker Vorherre ti op«.

SYV SANGE

AF

Z A M P A

ELLER

DEN JYDSKE SMED

BURLESK OPERA-COMIQUE I 1 AKT AF J. A.

MED TEGNINGER AF CARSTEN RAVN.

KJØBENHAVN

I COMMISSION HOS M. NORDENTOFT

TRYKT HOS SIMON BERNSTEEN

1889.

*Titelbladet fra en af Bernsteens første bøger, hvor han endnu arbejdede
i den ubeldige stil.*

Allerede året efter sker måske den mest afgørende ting for Bernsteen. Ved medvirken fra Forening for Boghaandværk får han fra Det Reiersenske Fond et rejslegat på 500 kr., og han er ikke i tvivl om, hvor rejsen skal gå hen, for i bladet »The Studio« har han læst om en englænder, WILLIAM MORRIS, der med sine arbejder og sine arbejdsmetoder indvarsler en ny bogtrykera.

Og Bernsteen blev ikke skuffet. Han traf Morris og dennes venner, fik forskellige udhængark af Morris og blev stærkt påvirket af den fremragende englænder. Rejsen gik hjem over Antwerpen, og havde Morris været en oplevelse for Bernsteen, blev Plantinmuseet det ikke mindre. Bernsteen blev formelig besat af dette herlige museum, og det var en af hans livs største oplevelser at se det smukke hus med de mange minder om den store bogtrykker. Også det berømte trykkeri og skriftstøberi Enschedé en Zoonen i Haarlem besøgte, og her fik han flere bøger, der ifølge »Bogvennen« 1895 sammen med de ovenfor omtalte udhængark fra Kelmscott Press blev udstillet i Forening for Boghaandværk den 1. december 1895.

Hjemkommet fra rejsen var han klar over, hvad han ville, og han har fortalt, at han til sig selv sagde: »Ja, Morris har arvet 40.000 pund sterling, han er en stor kunstner, en stor digter — hvad er jeg: en fattig posetrykker, men forsøge vil jeg!«

Nemt for ham var det nu ikke. Af skrift havde han en klassisk antikva af et nogenlunde ordentligt snit, men udflydende og tynd i karakteren, som den tids skrifter var, og desuden en gotisk skrift af nederlandsk oprindelse fra 1478. Altdeutsch hed den, men Bernsteen døbte den om til Caxton, fordi Englands første bogtrykker *Caxton* havde brugt denne skrift i bogen »Canterbury Tales«. Morsomt nok kaldte Bernsteen den førstomtalte skrift *Plantin*, men dette har sikkert også været et selvkomponeret navn, for nogen forbindelse med bogtrykkeren Plantin har skriften næppe nogensinde haft.

De første to bøger, Bernsteen trykte i små oplag, var så afgjort ikke salgssuccesser, og da de var færdige, var han økonomisk på bar bund, men det slog ham ikke ud af kurs. Sin vældige interesse gav han også andre del i, og her ligger vel nok Bernsteens største betydning målt med historiens målestok. F. eks. var det Bernsteen, der gav KRISTIAN KONGSTAD gode råd, da han begyndte at trykke sine dejlige bøger.

I ANDERS UHRSKOVs bog om Kristian Kongstad står der bl. a.: »Blandt de Mennesker, jeg har lært at kende, maa jeg fremfor alt nævne Bogtryk-

Tryk fra 1908, der viser et interior fra Simon Bernsteens trykkeri tegnet af Vald. Andersen. Fra venstre Vald. Andersen, Hans Tegner, Bernsteen selv samt Cecilie og Anna Bernsteen.

keren Simon Bernsteen. Denne Mands enestaaende enthusiastiske Kærlighed til alt, hvad der vedrører Bøger, maatte absolut virke i høj Grad ansporende paa mig, og jeg skylder Sandheden at sige, at jeg uden ham næppe nogensinde havde givet mig i Kast med den Virksomhed, som jeg nu helt og holdent har viet mine Kræfter«. Og senere står der: »Det var i Efteraaret 1895, at jeg gjorde mine første Forsøg i Xylografien. Efter Bernsteens Anvisning havde jeg købt mig lidt Værktøj og nogle Stumper Træ, og det første Træsnit, jeg skar, var et Ex-Libris til en Ungdomsven«. I samme bog fortælles der desuden, hvordan Kongstad begyndte sit trykkeri; også her var det med Bernsteens medvirken: »Saa rullede da Kongstad ad Hovedstaden til og købte en gammel Haandpresse, som Bernsteen havde opsøgt til ham i et lille, snavset Trykkeri«.

Andre af tidens fremragende kunstnere kom hos Bernsteen, således BINDESBØLL, TEGNER, KNUD V. ENGELHARDT, brødrene SKOVGAARD og VALD. ANDERSEN, og alle fik de del i »den hellige ild«, der trods utallige skuffelser blev ved at brænde hos Bernsteen.

Antallet af småbøger, han udsendte, var ikke stort, men af disse omtalte Bernsteen selv »Die Mahnung« som sit smertensbarn. Bogen blev bestilt af magister i tysk JOHS. NEUHAUS, der af »Berlingske Tidende« var sendt til Gutenbergjubilæet 1900 som referent til bladet. Her havde han fået den idé at udgive en facsimile af det første tryk af Gutenberg. Arbej-

det blev også udført af Bernsteen, og for en sikkerheds skyld sendte man de trykte ark til bibliotekar ved Münchens bibliotek, dr. F. BOLL, og så ville uheldet, at der var 6 trykfejl i de færdige ark. Arbejdet var lige til brokkassen. Bernsteen, der hele sit liv var noget af en kværlant, blev uvenner med Neuhaus, der på sin side prøvede at få en anden bogtrykker til at udføre den nye udgave for ham. Til sidst blev det dog Bernsteen, der trykte »Die Mahnung«, men penge fik han ingen af. Den bog kunne han ærgre sig over til det sidste.

For udgiveren var der det kedelige, at »Die Mahnung« straks efter sin udgivelse viste sig alligevel ikke at være Gutenbergs første tryk, idet bibliotekaren ved Wiesbadens Landesbibliothek, dr. GOTTFRIED ZEDLER, medens trykningen af »Die Mahnung« stod på, havde opdaget nogle fragmenter af en astronomisk kalender for året 1448, altså et endnu tidligere tryk af Gutenberg. For nogle år siden har imidlertid en anden tysk forsker, CARL WEHMER, påvist, at heller ikke dette er rigtigt; kalenderen er ikke nogen kalender, men en samling planettavler og må antages at være trykt i midten af 1450'erne. Iøvrigt er der forskere, som betvivler, at »Die Mahnung« er trykt af Gutenberg; de anser det for sandsynligere, at den er udført i et andet Mainz-trykkeri.

Af andre bøger fra Bernsteen indtager naturligvis hans største værk »Danske Folkeviser med gamle Melodier« en fremtrædende plads. Udarbejdelsen af denne bog, hvor han samarbejdede med Bingesbøll og Joachim Skovgaard, var han stærkt optaget af, men da trykningen skulle påbegyndes, var uheldet igen ude efter ham. Papiret var — viste det sig — een centimeter for bredt til, at det kunne trykkes i hans hurtigpresse, så arbejdet måtte udføres med håndpresse. Et par års slid kostede denne uforudseenhed. Bernsteen havde helt og fuldt været optaget af det dejlige værk og havde ikke skænket den praktiske side af sagen en tanke, for trykningen skulle begynde. Det blev en forglemmelse, som voldte ham økonomiske bekymringer i mange år.

Om sit store forbillede William Morris trykte Bernsteen 1908 en bog af Uffe Birkedal; selv set med meget velvillige øjne var den ikke så heldig, men man har lov til at formode, at det forskellige illustrationsmateriale, der navnlig skæmmer bogen, har været stillet gratis til rådighed. Kolofonen siger et og andet om det, for alle medvirkende uden undtagelse er nævnt. Denne kolofon er iøvrigt interessant, fordi den oplyser, at satsarbejdet er udført af CECILIE BERNSTEEN og bogbinderarbejdet udført af VALBORG BERNSTEEN — næsten hele familien var i arbejde.

OM Kilde er væsentlig J. W. MACAILS store Værk »The Life of William Morris« benyttet. Tegningen til Smudstitelen er udført af GUDMUND HENTZE. Billedet af William Morris er paa Forslag af hans Datter MAY MORRIS specielt tegnet til dette Arbejde af hans Ven og Meningsfælle WALTER CRANE og skaaret i Træ af Xylograferne HENRIK SØRENSEN og HENRIK L. BORNEMANN. Rammen og Initialerne i selve Skriftet er tegnede af WILLIAM MORRIS og stammer fra følgende Arbejder, der er udgaaet fra hans Presse i Kelmscott: Rammen og W'et er taget fra »The Story of Beowulf«. N'et fra »Poems Chosen out of the Works of Robert Herrick«. I'et og S'et fra »Love is enough by William Morris«. Illustrationerne til Rødehus, Kelmscott Manor, Kelmscott House og Merton Abbey, er med Tilladelse af Firmaet GEORGE BELL & SONS Forlag i London, taget efter AYMER VALLANCES betydelige Værk »William Morris his Art his Writings and his Public Life«, London 1897. S'et i Kolofonen stammer fra Samlingen »Flora Danica-Initialer«, der er tegnede af ANNA ANDERSEN. Frisen (Trykballer) er taget efter mit Trykkermærke, der er tegnet af Prof. HANS TEGNER. Zinkætsningerne er udførte i FR. HENDRIKSENS og CH. HANSENS Reproduktions Anstalter. Satsarbejdet er udført af CECILIE BERNSTEEN. Bogbinderarbejdet er udført af VALBORG BERNSTEEN. Af dette Skrift er der ialt trykt 783 nummererede

Exemplarer; heraf 675 Explr. i 2 Farver, sort og rødt,

i Hurtigpressen paa Antik-Trykpapir; 53 Explr. i

3 Farver, sort, rødt og blaat, i Haandpressen, paa

engelsk haandgjort Papir, og 55 Explr. trykt

paa samme Maade, men paa haand-

gjort japansk Papir, i SIMON

BERNSTEENS Bogtryk-

keri og fuldendt den

25. April 1908.

Kolofonen til Uffe Birkedals bog om Morris. De mange navne fortæller om, hvor store anstrengelser Bernsteen gjorde sig for at få en fin bog ud af det, og så er de mange navnes nævnelse vel en tak for — gratis — bistand.

I 1913 blev Bernsteen på grund af sygdom nødt til at holde op med at arbejde, og hans datter Cecilie førte nu trykkeriet videre, hjulpet af Bernsteens ven gennem mange år, EMIL SELMAR. Men selvom Bernsteen ikke mere kunne arbejde, aftog hans interesse for bøger og bogtryk ikke. Fra nær og fjern fik han tilsendt bøger, og de bogtrykkere, der havde den samme interesse for faget som han, besøgte ham og lyttede til hans råd. NIELS P. THOMSEN og tegneren VALD. ANDERSEN var særlig kære gæster, men nægttes kan det ikke, at Bernsteen ikke var nem at enes med, og mange holdt sig derfor borte.

Besøget på Plantinmuseet stod gennem hele hans liv i et særligt lys for ham, og da han fik at vide, at der i 1920 skulle holdes en stor fest i anledning af 400-årsdagen for Plantins fødsel, ville han sende en opmærksomhed, en solvplade med trykballer i hjørnerne og en kort tekst. Men han havde jo ikke råd til at ofre mange penge på sagen; alligevel ville han hædre sit største minde.

Hvordan arbejdet skal udføres, skildrer han i følgende brev:

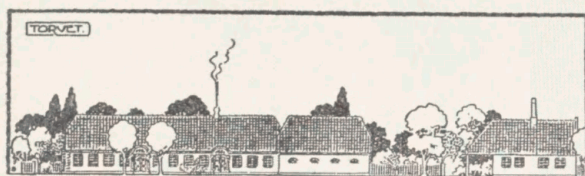
Kære Hr. XXX.

Ved at tænke nærmere over det Indtryk Pladen vil gjøre, er jeg kommet til det Resultat, at den kun skal virke ved sin Beskedenhed eller Simpelhed: den maa ikke give sig ud for mere end jeg har tænkt mig: et lille Bevis paa min Beundring og Tak for hvad Mester Plantin har været for mig. Husk ogsaa paa, at jeg ikke raader over en fyldt Pengekasse, og derfor maa vi ogsaa tage Hensyn. Jeg har derfor vedlagt *et Udkast*, med de 4 Baller, en i hver Hjørne, og Teksten ned af Siden. Vi anvender den De har tegnet, altsaa Antikva, men er *Skriiveskrift betydelig billigere*, tager vi den, jeg antager at Gravøren selv tegner den op.

Mit Navn etc. skal staa paa *Bagsiden* af Pladen, se Udkastet, *helt nede paa Foden af Pladen* og med *Skriiveskrift*, saa *usynligt som muligt*.

Jeg haaber at De har forstaaet mig, at der skal ikke andre *Ornamenter* end de 4 *Baller*.«

Bernsteen vil hædre Plantin, men stadig er det økonomiske spørgsmål i forgrunden. Pladen blev afsendt og lå i et fornemt rødt skindetui. Den blev dog langt dyrere, end Bernsteen havde beregnet — sådan som det så ofte gik ham. Om sine uheld i denne retning sagde Bernsteen engang: »Jeg har alle dage været noget af en idealist. At være det i sit fag er farligt for ikke at sige en dårskab, og det hævner sig som regel frygteligt, hvis lykken ikke følger en«.

VAD ER STATIONSBYEN?

Erhvervlivets og Samfærdselsmidlernes hastige og stigende Fremgang i det sidste Aarhundrede har langs de nyanlagte Jernbaner skabt en ganske ny Bytype: »Stationsbyen«. Bygget uden forudlagt Plan, opført af daarlige Materialer og ganske uden Smag, skød disse Byer op og bredte sig som en Skov af Paddehatte over Landet og ødelagde Landskabets Skønhed. Den Kultur, som var et Særpræg for Borger- og Bondehuse i de gamle Provins- og Landsbyer, gik tilgrunde under dette Byggeraseri.

I kataloget for landsudstillingen i Aarhus 1909 ses det tydeligt, hvor stærkt Bernsteen er blevet påvirket af Morris' lære, og hvor godt det er lykkedes for ham at omplante det lærte.

Initiativet med sølvpladen til Plantinmuseets fest fik han iøvrigt glæde af. Et takkebrev fra museet, der fortalte ham, at han ene af alle danske bogfolk havde husket jubilæet, var han meget begejstret for — og det økonomiske offer var glemt.

1920 fyldte Bernsteen 70 år, og for at hædre ham og hans indsats for bogtrykket havde man planlagt at arrangere en udstilling af hans arbejder i den af kunsthandler EDDIE SALICATH ombyggede »Gjeddes Gaard«. Bøgerne skulle udlånes af Bernsteen, og alt var i orden til udstillingens åbning om søndagen. Tegneren var taget ud for at hente bøgerne, der var pakket i store læderkufferter, da Bernsteen pludselig fik et af de indfald, der gjorde, at han var så vanskelig at omgå. Han ville ikke sende sine bøger på udstilling, hvis de ikke var assurerede, og så måtte tegneren til at snakke Bernsteen fra denne grille, så de indbudte gæster søndag formiddag kunne se Bernsteen-trykkene.

Bernsteens helbred tillod ham ikke selv at besøge udstillingen, men fødselsdagen blev en meget stor oplevelse for den gamle idealist; ikke mindst var han glad for den gave, bogtrykker CHR. CHRISTENSEN, en af

Indbydelseskortet til Bernsteens udstilling til hans 70-års fødselsdag. Rammen er signeret af Joakim Skovgaard og Thorvald Bindesbøll og er sikkert en nedfotografering af rammen til et forarbejde til folkevisendgaven, hvorom Erik Dal i »Bogvennen« 1957 skriver:

»Lidt kendt er det, at den samme bogtrykker (Bernsteen) og de samme to tegnere (Joakim Skovgaard og Bindesbøll) havde et andet projekt, der aldrig så lyset. I 1897 var der fremstillet nogle rammer, som skulle omslutte siderne i en viseudgave uden noder. Bernsteen skulle have trykt bogen, men tilsyneladende er det Gyldendals opfordring til at lave en pragtudgave med noder, der forpurrer planen. Mange år efter, da Bindesbøll er død, og Bernsteen efter eget udsagn et vrage, prøver F. Hendriksen, Anker Kyster og Joakim Skovgaard at tage de gamle forarbejder op, men uden resultat«. I »Bogvennen« 1957, s. 24-25 gengives en ramme fra dette forarbejde, og rammen til indbydelseskortet må sikkert også stamme herfra.

den næste generations fremragende bogtrykkere, overrakte ham, og som for titelbladets vedkommende var en kopi af en af hans bøger »En skøn Historie«. Det gode ved kopien var, at siderne bestod af 100 kr.-sedler, en gave som gjorde, at Bernsteen kunne leve sine sidste måneder uden det store økonomiske pres, der havde været en hovedbestanddel af hans tilværelse. Og dog var der stadig økonomiske spørgsmål at spekulere over; så sent som et par måneder før sin død sendte han et brev til tegneren, hvor han bl.a. skriver:

»I Trykkeriet er der næsten ikke noget at gjøre, saa det er næsten lidt af et Kunststykke at faa det daglige Brød, af den Grund søger jeg ogsaa en Kjøber til mit Trykkeri. Vel har jeg et Par Bud paa Haanden, men de er lovlige lave, og for en Slik vil jeg ikke sælge det«.

Han havde iøvrigt fået nyt brevpapir, hvor han kaldte sit hus »Ghemmenhus«, opkaldt efter den bogtrykker, der først trykte en bog på dansk, GOTFRED AF GHEMEN. Alt var bogtryk for ham, selv navnet på hans hus skulle minde om en af bogtrykkets stormænd.

Bernsteens indsats omtales i vor tid ikke så ofte, som den egentlig fortjener. Kvantitativt var den ikke ret stor, men der er noget inspirerende og smukt i, at bogtrykket og arbejdet med bøger har været så meget for et menneske, som det var for Bernsteen, der til sit sidste åndedrag var optaget af bogen og af det håndværksfag, han selv havde lært sig og var blevet en foregangsmand i.

Fortegnelse over Simon Bernsteen-tryk

Hans V. Lund: Den danske Bondes Trældom og Frihed. 1888.

Syv Sange af Zampa eller Den jydsk Smed. Bursk Opera comique af J. A. Illustr. af Carsten Ravn. 1889.

J. Lætus: Til Selvopdragelse og Dannelse for unge Mennesker. 1889.

A. Fraenkel: Arbejderorganisationens Maal og Midler. 1890.

Katalog til Oktoberudstillingen 1893. Omslag og vignetter tegnet af Kongstad Rasmussen. 1893.

A. C. Meyer: Frie Sange. Frise og vignet tegnet af Kongstad Rasmussen. 1894.

En skøn Historie om tuende Kiøbmænd og om en ærlig og dydelig Qvinde. Optryk efter Udgaven 1599 ved H. O. Lange. Titel, initialer og ornamentter tegnet af Th. Bindsbøll. 1896.

Turist-Sangbogen. Udg. af Københavns Fodsporsforening 1897.

Presbyter *Johannes* paa Dansk kaldet Jon Præst. Paa ny optrykt efter Gotfred af Ghemens Udgave 1510, ledsaget af en historisk Oversigt ved P. K. Thorsen. Friser, initialer og ornamentter tegnet af V. Bruun og skåret i træ af xylograf Henrik Bornemann. 1898.

Carl E. Simonsen: Eventyr. Illustr. af Gudmund Hentze. 1900.

Harald Kidde: Sindbilleder. Ornamentterne tegnet af Th. Bindsbøll og Joakim Skovgaard. 1900.

Ludvig Holberg: Et Hundrede Epigrammer, udvalgt og oversat fra Latin af Sig. Müller. Omslag, titel, friser og vignetter tegnet af Hans Tegner. 1902.

GHEMENHUS

VANLØSE 5-VIII-1920.
AALEKISTEVEJ 244

Kære M. Spliid! Kolding.

Mange Tak for Deres venlige Brev.
 Derovre ser jeg først i Hjelpe
 ved til at gaa saa meget Tid
 til at bevare det, jeg har nemlig
 været optaget af mine 2 Fore-
 born fra min Datter, og den ene
 af dem holdt sin Fødselsdag ^{og da} ~~den~~
 Resten af Familien som ^{og da} ~~den~~
 herover ved 6-Tiden. ^{der jeg aldrig spandt for} ~~den~~
 samt nogle Fødselsdage etc.
 har jaget paa Kræfterne, og
 med dem er det jo stædige
 smaat.

Sølvpladen til Antwerpen er
 afsendt i Mandags; den blev
 blev noget dyrt end jeg havde
 tænkt mig, men det var det, at
 Postvaasen ikke besørger afsendelse
 Nordbrev eller deto Takker til
 Belgien endnu. Jeg blev det for

Bernsteens brevpapir med tryktal og navnet »Ghemenus«. I teksten fortælles om afsendelse af sølvpladen til Antwerpen og om udstyret, der »blev noget dyrere end jeg havde tænkt mig«.

Die Mahnung. Das erste gedruckte Buch Gutenbergs in deutscher Sprache. Mainz 1454. Hrsg. u. erläutert von Johs. Neuhaus. Fuldendt 31. maj 1902.

Danske Folkeviser med gamle Melodier. Ved Thomas Laub og Axel Olrik. Tegningerne og noderne tegnet af Joakim Skovgaard. Dekorationerne tegnet af Th. Bindsbøll. Fuldendt 19. oktober 1903.

Friedrich Schiller: Ti Digte. Paa Dansk ved Uffe Birkedal. Initialerne tegnet af Anna Andersen. Fuldendt 28. maj 1905.

Uffe Birkedal: William Morris og hans Betydning. En Levnetsskildring. (Se kolofonen side 107). Fuldendt 25. april 1908.

Stationsbyen. Landsudstillingen i Aarhus 1909. Teksten ved Leuning Borch. Illustr. af Charles I. Schou og H. Sonne Hansen. 1909.

Carl E. Simonsen: Rigmor. Fire og tredive Digte. Titel, frise med initial og vignette tegnet af Vald. Andersen. Ornamenterne tegnet af Th. Bindsbøll og Joakim Skovgaard. 1910.

Dansk Folkemuseum 1885—1910. Festen paa Dansk Folkemuseums 25 Aars Aabningsdag d. 8. August 1910. 1910.

Vorslund-Kjær: Epigrammer og Vers. Omslaget tegnet af Vald. Andersen. 1910.

A. C. Meyer: Fra Sol staar op. Digte. 1911.

Michelagnolo Buonarotti: Digte i Udvalg og Oversættelse ved Johannes Dam. Illustr. af Vald. Andersen. 1912.

Peter Schindler: Jomfru Mariæ Rosenkrans tillige med en Rosenkrans-Andagt. 1. oplag udsendt oktober 1918 med ornamenter af Th. Bindsbøll. 2. oplag udsendt ved juletid 1918 med tilføjede illustr. af Chresten Skikkild.

Privattryk

J. J. Lachmann: Til Socialismens Modstandere. 1890.

Gymnastiken i Danmark. En kortfattet Redegørelse. 1891.

Afskedshilsen til Hendes kgl. Højhed Prinsesse Louise til Danmark, underdanigst frembaaren af Snurrige Fyre d. 5. Maj 1896. Digt af *Ernst v. d. Recke*. 1896.

Sofus Elvius: To Hundrede Biografier af Studenterne fra 1872. 1897.

Ord. Citater af Biblen og Shakespeares Dramatiske Værker for hver Dag i Aaret. Illustr. af J. Brask og Charlotte Frimodt. Fuldendt 29. maj 1898.

Simon Bernstein: Carl E. Simonsen paa Jubilæumsdagen d. 7. Juni 1910. Initialer og vignetter af Anna Andersen og Th. Bindsbøll. 1910.

Aage Liebst: Frigjort. Skuespil i 4 Akter. Friser og vignetter af Elias Petersen. 1910.

Minder. Bedstefar. Minder fra Barndoms- og Ungdomstiden af et Barnebarn. 1911. Håndtegnede friser og vignetter.

Minder. Vor kære lille Tante Laura. Barndoms minder fra Juletiden af hendes Brordatter. 1911. Håndtegnede friser og vignetter.

Eyvind Olrik: Barndomshjemmet. Trykt for Slægt og Venner i 100 numm. Eksemplarer. Tegninger af Benedicte Brummer og Dagmar Olrik. Initialer tegnet af Anna Andersen. Ornamenterne tegnet af Th. Bindsbøll og Joakim Skovgaard. 1914.

Ovenstående liste over Bernsteens bøger er udarbejdet 1919 af *Henning Brøchner* og var i sin oprindelige form i »Bogens Verden« årg. 2, nr. 1, 1919, forsynet med en række udførlige oplysninger om, hvormeget af de forskellige oplag der var trykt på specielt papir, nummereret specielt osv., en række oplysninger, som det vil være for udforligt at bringe her.

De ting, Brøchner har opført under betegnelsen privattryk, drejer sig i det væsentlige om mindre tryk fremstillet til særlige lejligheder.

En fortegnelse over Bernsteens tryk fremkom også fra hans eget trykkeri i anledning af hans 70 års dag d. 15. februar 1920. — Litteratur om B. findes i *Johns. Lehm Laurson*: Dansk litteratur om bogvæsen. 1955 s. 175-176.